

Sygn. akt I ACa 623/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 grudnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Iwona Wiszniewska (spr.)
Sędziowie:	SSA Małgorzata Gawinek SSA Edyta Buczkowska-Żuk
Protokolant:	st.sekr.sądowy Wioletta Simińska

po rozpoznaniu w dniu 12 grudnia 2014 r. na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa D. B.

przeciwko O. W. (1)

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 21 maja 2014 r., sygn. akt I C 85/11

oddala apelację.

Małgorzata Gawinek Iwona Wiszniewska Edyta Buczkowska-Żuk

Sygn. akt I ACa 623/14

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 21 maja 2014 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki D. B. umowę darowizny spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego ustanowionego na nieruchomości położonej w S., przy ulicy (...) w S., dla którego Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie prowadzi księgę wieczystą numer (...), zawartą w dniu 30 kwietnia 2010 r. pomiędzy O. W. (2) i pozwanym O. W. (1) dla której sporządzony został przez notariusza H. P. w Kancelarii Notarialnej w S. akt notarialny, Rep. A numer (...), w celu zaspokojenia następujących wierzytelności powódki:

1. wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 26 października 2010 r., sygn. akt III C-upr. 594/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 7.000 zł (siedem tysięcy złotych)

wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 października 2001 r. oraz kosztami postępowania w kwocie 250 zł (dwieście pięćdziesiąt złotych);

2. wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 26 października 2010 r. sygn. akt III C-upr. 595/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 7.500 zł (siedem tysięcy pięćset złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lutego 2005 r. oraz kosztami postępowania w kwocie 250 zł (dwieście pięćdziesiąt złotych);

3. wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 21 lutego 2013 r. wydanego w sprawie I C 706/12 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 50.000 zł (pięćdziesiąt tysięcy złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 19 stycznia 2010 r. oraz kosztami postępowania w kwocie 5.452 zł (pięć tysięcy czterysta pięćdziesiąt dwa złotych);

4. wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin- Centrum w Szczecinie z dnia 8 października 2010 r. wydanego w sprawie III C-upr. 449/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 2.450 zł (dwa tysiące czterysta pięćdziesiąt złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2002 r. oraz kosztami procesu w kwocie 717 zł (siedemset siedemnaście złotych) oraz kosztami postępowania klauzulowego w kwocie 66 zł (sześćdziesiąt sześć złotych);

5. wynikającej z wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2014 r., sygn. akt II Ca 158/13 zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie w sprawie I C 1742/12 (wcześniej I C 1739/10) zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 13.000 zł (trzynaście tysięcy złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 kwietnia 2008 r. oraz kosztami procesu;

6. wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 4 grudnia 2012 r. w sprawie I C 1042/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 13.200 zł (trzynaście tysięcy dwieście złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 sierpnia 2009 r. oraz kosztami procesu w kwocie 3.612 zł (trzy tysiące sześćset dwanaście złotych);

7. wierzytelności wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 26 lutego 2013 r., wydanego w sprawie I C1326/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 14.000 zł (czternaście tysięcy złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od 1 lipca 2008 r. oraz kosztami procesu w kwocie 700 zł (siedemset złotych),

i oddalił powództwo w pozostałej części. Nie obciążył pozwanego nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

Orzeczenie swoje oparł na następujących ustaleniach stanu faktycznego.

Matka pozwanego O. W. (2) znała Z. B.- matkę powódki - D. B., i z nią się przyjaźniła. Za pieniądze uzyskane od Skarbu Państwa na podstawie wyroku z dnia 20 lutego 2001 r., sygn. Akt III Ko 833/98 Sądu Okręgowego w Szczecinie matka pozwanaego O. W. (2) nabyła spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. (...), w który to lokalu zamieszkała z synami – C. W. (1) i O. W. (1)- pozwanym w sprawie. W czasie zamieszkania O. W. (2) nie regulowała na czas opłat związanych z eksploatacją tego mieszkania i z tego tytuł narastały zaległości. Pismem z dnia 12 marca 2008 r (...) Spółdzielnia Mieszkaniowa wystosowała do niej przesądowe wezwanie do zapłaty na kwotę 25.059,16 zł. O. W. (2) zawarła ze (...) Spółdzielnią Mieszkaniową ugodę, w której zobowiązała się zapłacić tę należność w 9 miesięcznych ratach, poczynając od kwietnia 2008 r. . W dniu 27 sierpnia 2008 r. zapłaciła (...) Spółdzielni Mieszkaniowej kwotę 18.600 zł. W dniu 28 sierpnia 2008 r. zawarła z Bankiem (...) SA pożyczkę w kwocie 29.597,05 zł, z której kwota 25.000 zł została przelana na jej konto. O. W. (2) nadal nie płaćiła należnych Spółdzielni opłat, co spowodowało wystąpienie przez tę Spółdzielnię na drogę sądową. Nakazem zapłaty z dnia 22 października 2010 r. wydanym w sprawie III Nc 7889/10 Sąd Rejonowy w Szczecinie- Prawobrzeże Zachód orzekł, że pozwany i O. W. (2) są zobowiązani solidarnie zapłacić tej Spółdzielni kwotę 10.311, 06 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 1 października 2010 r. oraz kwotę 2.492 zł tytułem kosztów procesu.

Z. B. udzielała pożyczek różnym osobom z pieniędzy uzyskanych ze sprzedaży 2 nieruchomości oraz z zaciąganych pożyczek. W okresie od 12 marca 1996 r. do 5 września 2006 r. powódka przesłała matce czeki na łączną kwotę 6.600 USD.

Z. B. udzieliła pożyczek O. W. (2). W dniu 6 listopada 2007 r. na kwotę 13.000 zł, a później na podstawie wielu innych umów. Pismem z dnia 25 maja 2010 r. powódka, jako spadkobierczyni matki Z. B. zażądała łącznie spłaty kwoty 130.460 zł z tego tytułu.

Pismem z 30 marca 2010 r. O. W. (2) oświadczyła powódce, że nie posiada żadnych zobowiązań z tytułu pożyczek udzielonych przez Z. B..

Pomiędzy powódką a O. W. (2) toczył się wiele postępowań sądowych o zwrot należności z tytułu w/w pożyczek. Prawomocnymi orzeczeniami zasądzającymi zwrot należności z tego tytułu zakończyły się sprawy wymienione w sentencji wyroku.

W dniu 30 kwietnia 2010 r. umową darowizny spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego ustanowionego na nieruchomości położonej w S., przy ulicy (...) w S., dla którego Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie prowadzi księgę wieczystą numer (...), O. W. (2) przeniosła własność tego prawa na rzecz swojego syna- pozwanego O. W. (1). Umowa została sporządzona przez notariusza H. P. w Kancelarii Notarialnej w S. akt notarialny, Rep. A numer (...).

W tym okresie O. W. (2) czasowo, od początku 2010 roku przebywała w Niemczech, gdzie pracowała jako opiekunka osób starszych i osiągała z tego tytułu wynagrodzenie w wysokości około 1000 Euro miesięcznie. Zamierzała pozostać w Niemczech i wymeldowała się z tego lokalu. Wcześniej pracowała w Polsce jako opiekunka osób starszych, osiągając dochód w wysokości około 350 zł miesięcznie oraz w hurtowni obuwia uzyskując wynagrodzenie w wysokości około 1300 zł miesięcznie.

Pozwany O. W. (3) jest właścicielem spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego ustanowionego na nieruchomości położonej w S., przy ulicy (...) w S., dla którego Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie prowadzi księgę wieczystą numer (...), otrzymuje alimenty w wysokości 500 zł miesięcznie. Jest studentem pierwszego roku studiów dziennych na Uniwersytecie (...). Uzyskuje dochody z drobnych prac dorywczych w wysokości 50-100 zł miesięcznie.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo za usprawiedliwione w znacznej części.

Wskazał, że zgodnie z treścią art. 531 § 1 k.c. uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela następuje w drodze powództwa lub zarzutu przeciwko osobie trzeciej, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową. Zasadne było, zdaniem tego sądu, wystąpienie z pozwem w niniejszej sprawie przeciwko pozwanemu O. W. (1), to bowiem on na skutek skarżonej czynności, tj. umowy darowizny z dnia 30 kwietnia 2010 r. uzyskał przysporzenie majątkowe w postaci własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego.

Sąd ten wskazał, że wierzytelność chroniona przez art. 527 i następne k.c. przede wszystkim musi istnieć i musi mieć charakter zaskarżamy Istnienie wierzytelności warunkuje wytoczenie powództwa pauliańskiego, wierzytelność powinna istnieć zarówno w chwili dokonania czynności krzywdzącej, jak i w momencie wytoczenia powództwa, chroniona wierzytelność powinna powstać najpóźniej w chwili wniesienia skargi pauliańskiej albo co najmniej istnieć w chwili wyrokowania. Skorzystanie zatem z ochrony przewidzianej skargą pauliańską wymaga w pierwszej kolejności istnienia wierzytelności podlegającej ochronie, zarówno bowiem w doktrynie jak i w orzecnictwie podkreśla się, że przesłanką skargi pauliańskiej jest istnienie zaskarżalnej wierzytelności pieniężnej wobec osoby, która dokonała czynności prawnej objętej żądaniem ubezskutecznienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., IICSK 452/2006, OSNC 2008/A, poz. 20).

W przedmiotowej sprawie wierzytelności podlegające ochronie wynikały z orzeczeń sądowych, wydanych w sprawach z powództwa D. B. przeciwko dłużnicze O. W. (2). Sąd Okręgowy wskazał, iż część z tych orzeczeń wydanych została przeciwko dłużnikowi O. W. (2), gdyż posługiwała się ona wówczas tylko jednym nazwiskiem. W sprawie nie było jednak sporne, iż wszystkie wskazane przez powódkę orzeczenia sądowe, niezależnie czy wydane zostały przeciwko O. W. (2) czy O. W. (2), dotyczą tej samej osoby.

W toku postępowania powódka powołała się na następujące wierzytelności w stosunku do ww. dłużnika:

- w kwocie 14.250 zł wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 26 października 2010 r. sygn. akt III C-upr. 594/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 7.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 października 2001 r. oraz kosztami procesu w kwocie 250 zł;

- w kwocie 13.000 zł wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 26 października 2010 r. sygn. akt III C-upr 595/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 7. 500 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 października 2001 r. oraz kosztami procesu w kwocie 250 zł;

- w kwocie 62.500 zł wynikającej z nakazu zapłaty Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 12 lipca 2010 r. wydanego w sprawie I Nc 1000/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 50.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18 stycznia 2010 r. oraz kosztami procesu; nadal będącej w toku jako sprawa I C 1631/10;

- w kwocie 6.140 zł wynikającej z nakazu zapłaty Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie z dnia 20 października 2010 r., wydanego w sprawie III Nc 6344/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 5.400zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 grudnia 2009 r. oraz kosztami procesu; będące w toku jako sprawa I C-upr.914/10;

- w kwocie 5.680 zł wynikającej z wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 8 października 2010 r. oraz postanowienia tego Sądu z dnia 2 lutego 2011 r., wydanego w sprawie III C-upr. 449/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 2.450 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2002 r., kosztami procesu w kwocie 717 zł oraz kosztami postępowania klauzulowego w kwocie 66 zł;

- w kwocie 18.450 zł wynikającej z nakazu zapłaty Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie w sprawie I C 1739/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 13.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 marca 2008 r. oraz kosztami procesu;

- w kwocie 17.820 zł wynikającej z nakazu zapłaty Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie w sprawie I C 1042/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 13.200 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 sierpnia 2009 r. oraz kosztami procesu;

- w kwocie 20.300 zł wynikającej z nakazu zapłaty Sądu Rejonowego Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie w sprawie I C 1326/10 zasądającego od O. W. (2) na rzecz D. B. kwotę 14.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 1 lipca 2008 r. oraz kosztami procesu.

Przeważająca część wymienionych wierzytelności istnieje i są one wymagalne, podlegają zatem ochronie w drodze powództwa pauliańskiego. Skoro zostały one stwierdzone prawomocnymi orzeczeniami sądów, w chwili obecnej nie jest już możliwe ich kwestionowanie. O ile dłużniczka twierdziła, że wierzytelności te nie istnieją, miała możliwość wykazania tego faktu w postępowaniach sądowych przed ww. Sądami, które wydały te orzeczenia, obejmujące wierzytelności powódki. Dłużniczka O. W. (2) albo tego nie zrobiła, jak sama bowiem wskazała, od niektórych orzeczeń nawet się nie odwoływała, uznając, że sobie z tym nie poradzi, albo skorzystała z obrony przysługującej jej w tych postępowaniach, jednak w większości wypadków przedstawione przez nią twierdzenia i zarzuty były bezpodstawne.

Pozwany wskazywał, że wierzytelności, których ochrony domagała się powódka, powstały w związku z zawartymi przez O. W. (2) i nieżyjącą już Z. B. umowami pożyczek, które były fikcyjne. W sytuacji jednak, gdy sądy prawomocnymi już nakazami zapłaty i wyrokami stwierdziły, że takie umowy pożyczki zostały skutecznie zawarte, a dłużniczka nie zwróciła pieniędzy pożyczonych od Z. B., w taki właśnie sposób powstały wierzytelności, obecnie przysługujące powódce jako spadkobiercy pożyczkodawcy. Sąd Okręgowy uznał, że w niniejszym postępowaniu fakt istnienia wierzytelności stwierdzonych prawomocnymi orzeczeniami sądowymi nie może być kwestionowany.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 527 § 1 k.c, gdy skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała, lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć. Zgodnie z art. 527 § 2 k.c. czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Z powyższego wynika zatem, iż przesłankami skargi pauliańskiej są:

- 1) dokonanie czynności prawnej z pokrzywdzeniem wierzycieli, z związku z czym dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności, zaś osoba trzecia wskutek czynności prawnej dłużnika uzyskała korzyść majątkową
- 2) działanie dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli,
- 3) wiedza lub możliwość, przy zachowaniu należytej staranności, dowiedzenia się o tym przez osobę trzecią.

W doktrynie „niewypłacalność dłużnika” określa się jako brak możliwości wywiązania się ze zobowiązań finansowych, jako sytuację, gdy pasywa majątku dłużnika przewyższają jego aktywa i z majątku dłużnika nie można pokryć wszystkich jego długów.

Sąd pierwszej instancji wskazał na w wyroku z dnia 19 listopada 1997 r., I ACa 737/97, OSA 1998, Nr 4, poz.36) Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który trafnie wskazał, iż niewypłacalność, o której mowa w art.527 § 2 k.c. to aktualny (w chwili orzekania) brak możliwości wywiązania się ze zobowiązań finansowych. Oznacza on taki obiektywny stan majątku dłużnika, wykazany wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, których egzekucja prowadzona zgodnie z przepisami k.p.c. nie może przynieść zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej dłużnikowi.

Ta przesłanka w przedmiotowej sprawie została, zdaniem tego Sądu, spełniona. Niewątpliwie bowiem skarżona czynność w postaci umowy darowizny została zdziałana z zamiarem pokrzywdzenia wierzycieli, konsekwencją jej bowiem stała się niewypłacalność dłużnika O. W. (2). W jej efekcie dłużniczka wyzbyła się jedyne wartościowego składnika majątku, a mianowicie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego ustanowionego na nieruchomości położonej w S. przy ulicy (...). Z ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie wynika, że dłużnik O. W. (2) nie posiada obecnie żadnego majątku i aktualnie jest niewypłacalna. Nie posiada ona żadnych wartościowych składników majątku i nie ma możliwości wywiązania się z ciężących na nich zobowiązaniach finansowych. Ponadto z samych zeznań O. W. (2) złożonych na rozprawie w dniu 26 października 2011 r., jak również z przesłuchania pozwanego O. W. (1) wynika, że O. W. (2) od lat jest osobą bezrobotną, nie ma stałej pracy, nie ma żadnego majątku i utrzymuje się z drobnych prac dorywczych. Brak zatem stałych, udokumentowanych dochodów jak i jakiegokolwiek majątku, uniemożliwia prowadzenie przeciwko dłużnikowi postępowania egzekucyjnego.

Nadto przeciwko dłużniczce toczyło się szereg postępowań sądowych, w których powódka D. B. domaga się od niej zapłaty należności wynikających z udzielonych dłużniczce przez Z. B. pożyczek. Dłużniczka do tej pory, pomimo kierowanych doń wezwań do zapłaty, należności tych w żadnej części nie uiściła. Analiza materiału dowodowego w sprawie wskazuje, że o niewypłacalności dłużniczki świadczy fakt, że zarówno ona jak i pozwany O. W. (1) posiadają zadłużenie wobec (...) Spółdzielni Mieszkaniowej, w zasobach której znajduje się lokal darowany pozwanemu skarżoną umową darowizny. Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanym w dniu 22 października

2010 r., w sprawie o sygn. akt III Nc 7889/10, Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie orzekł, że O. W. (1) i O. W. (2) mają w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłacić solidarnie powódce (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w S. kwotę 10.311,06 zł wraz z odsetkami ustawowymi w stosunku rocznym od dnia 1 października 2010 r. Zatem dłużniczka ma znaczne zadłużenie także wobec Spółdzielni.

Powyższe okoliczności wskazują, zdaniem tego Sądu, że dłużniczka jest niewypłacalna. Sytuacja materialna dłużnika, musiała być trudna już w 2008 r. Już wówczas O. W. (2) była bezrobotna. Co istotne, w piśmie z dnia 12 marca 2008 r. (...) Spółdzielnia Mieszkaniowa w S. adresowanym do O. W. (2) wezwała ją do zapłaty zadłużenia w kwocie 25.059,16 zł z tytułu eksploatacji i używania lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. (...) w S., zaś w dniu 3 kwietnia 2008 r. O. W. (2) zawarła ze (...) Spółdzielnią Mieszkaniową w S. ugodę, w której uznała swoje zadłużenie wobec Spółdzielni z tytułu eksploatacji i używania lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. (...) w łącznej kwocie 19.597,90 zł i zobowiązała się spłacić. Mimo dokonania w dniu 27 sierpnia 2008 r. wpłaty na rzecz (...) Spółdzielni Mieszkaniowej kwoty 18.600 zł tytułem zaległości, powstały kolejne, co doprowadziło do wystąpienia przez (...) Spółdzielnię Mieszkaniową z pozwem o zapłatę przeciwko O. W. (2) i O. W. (1).

Postępowanie w tej sprawie zakończyło się wydaniem przeciwko nim wspomnianego wyżej nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym z dnia 22 października 2010 r., sygn. akt III Nc 7889/10.

W ocenie Sądu Okręgowego, spełniona została w sprawie także druga przesłanka konieczna do uwzględnienia powództwa ze skargi pauliańskiej, a mianowicie działanie dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Sąd Okręgowy podkreślił, że z art. 529 k.c. wynika, że jeżeli w chwili darowizny dłużnik był niewypłacalny, domniemywa się, iż działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. To samo dotyczy wypadku, gdy dłużnik stał się niewypłacalny wskutek dokonania darowizny.

Przewidziana w art.529 k.c. możliwość zaskarżenia umowy darowizny jest przewidzianą przez polski kodeks cywilny formą złagodzenia w zakresie udowodnień przesłanek podmiotowych powództwa pauliańskiego. Skorzystanie z art.529 k.c. jest możliwe w sytuacji, gdy zaskarżoną czynnością prawną jest umowa darowizny, która była dokonana gdy dłużnik znajdował się w stanie niewypłacalności, bądź gdy darowizna za sobą ten stan dłużnika pociągnęła.

W takich okolicznościach przewidziane ułatwienie dowodowe polega na tym, iż wierzyciel nie musi wykazywać istnienia jakichkolwiek przesłanek podmiotowych, ponieważ istnienie świadomości pokrzywdzenia u dłużnika domniemywa się, zaś postawa osoby trzeciej, czyli kwestia jej dobrej lub złej wiary, ze względu na art.529 k.c., wcale nie wpływa na możliwość skorzystania z akcji pauliańskiej (darowizna jest wszakże czynnością wskutek której osoba trzecia uzyskuje korzyść majątkową bezpłatnie). Wierzyciel zobowiązany jest jedynie do wykazania faktu niewypłacalności dłużnika, tzn. tego, że dłużnik nie posiadał dostatecznych środków na to, aby zaspokoić roszczenie wierzyciela, niewypłacalność dłużnika można wykazywać wszelkimi środkami. Chwilą darowizny jest chwila zawarcia umowy darowizny, a nie moment jej wykonania.

Przenosząc powyższe na grunt rozpoznawanej sprawy, Sąd Okręgowy uznał, iż w przedmiotowej sprawie mamy do czynienia z sytuacją, do której znajduje zastosowanie art. 529 k.c., zaś ciężar dowodu w zakresie wykazania przesłanej skargi pauliańskiej ogranicza się do wykazania niewypłacalności dłużnika, którą powódka wykazała.

Skarżona czynność została dokonana w kwietniu 2010 r. Wówczas to dłużnik O. W. (2) miała już problemy finansowe, była niewypłacalna, na co wskazuje chociażby fakt, że w piśmie (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w S. z dnia 12 marca 2008 r. do O. W. (2) wskazano na jej zadłużenia wobec Spółdzielni w kwocie 25.059,16 zł z tytułu eksploatacji i używania lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. (...) w S., natomiast 3 kwietnia 2008 r. O. W. (2) zawarła ze (...) Spółdzielnią Mieszkaniową w S. ugodę, w treści której uznała swoje zadłużenie wobec Spółdzielni z tytułu eksploatacji i używania lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. (...) w łącznej kwocie 19.597,90 zł. Ponadto, już w piśmie z dnia 12 marca 2010 r. powódka D. B. za pośrednictwem swojego pełnomocnika, jako spadkobierczyni Z. B. wezwała O. W. (2) do zwrotu udzielonej pożyczki w kwocie 2.450 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2002 r. w nieprzekraczalnym terminie do 19 marca 2010 r. Dłużniczka twierdziła, że powyższego wezwania

nie otrzymała, a o kierowanych w stosunku do niej roszczeniach powódki dowiedział się dopiero w maju 2010 r., czyli już po dokonaniu skarżonej czynności. Nawet jeśli twierdzenia dłużnika okazałyby się prawdziwe, nie zmienia to faktu, że dłużnik w dacie dokonania skarżonej czynności znajdował się w trudnej sytuacji finansowej, był już zadłużony w (...) Spółdzielni Mieszkaniowej, nie regulowała zatem na bieżąco swoich zobowiązań finansowych, a zatem był niewypłacalny. Tym samym, dłużnik rozporządzając prawem do lokalu mieszkalnego przy ul. (...) w S. na rzecz pozwanego był niewypłacalny, zaś na skutek dokonania darowizny wyzbył się jedyne wartościowego składnika majątku, co pozwala domniemywać, że dłużnik działała ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, pogłębiając swoją niewypłacalność.

W sprawie skarżoną czynnością była darowizna spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego na rzecz syna dłużnika O. W. (2), a zatem czynność nieodpłatna, stąd w przedmiotowej sprawie możliwe było zastosowanie także innych domniemań, które łagodzą rygorystyczną konieczność wykazania przesłanek skargi pauliańskiej, a zawartych w art. 527 § 3 k.c. i art. 528 k.c.

Przepis art. 527 § 3 k.c. stanowi, iż jeżeli wskutek czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Z kolei w myśl art. 528 k.c., jeżeli wskutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

W rozpoznawanej sprawie powyższa przesłanka została niewątpliwie spełniona, albowiem pozwany O. W. (1) jest synem dłużnika O. W. (2), a zatem osobą w stosunku do niej najbliższą. Zapewne znał on kondycję finansową swojej matki, z którą wspólnie zamieszkiwał. Być może istotnie jedną z przyczyn dokonania na rzecz pozwanego darowizny w kwietniu 2010 r. było to, że O. W. (2) zamierzała na stałe osiąść za granicą, w Niemczech, zaś wolą jej zmarłego ojca było przekazanie lokalu, zakupionego za środki uzyskane ze spadku, pozwanemu. W ocenie jednak Sądu Okręgowego, zważywszy na sytuację materialną dłużnika O. W. (2), jej zadłużenie wobec Spółdzielni, wyjazd do pracy za granicę na początku 2010 r., liczne postępowania sądowe wszczęte przeciwko niej w 2010 r. przez powódkę, dokonanie skarżonej czynności umowy darowizny na rzecz pozwanego, motywowane musiało być zamiarem usunięcia jedyne wartościowego składnika majątku, a mianowicie prawa do lokalu, z majątku dłużnika, tak by wierzyciele nie mogli się z niego zaspokoić, a zatem uniknięcia egzekucji z majątku dłużnika. Powyższe znajduje potwierdzenie w okoliczności, że O. W. (2) do pracy do Niemiec, gdzie miała się opiekować osobami starszymi, nie wyjechała na stałe, i nadal wraz z pozwanym zamieszkuje w będącym przedmiotem zaskarżonej skargą pauliańską czynności mieszkaniu. A zatem nadal korzysta z darowanego lokalu mieszkalnego, co wskazuje na to, że zawarcie umowy darowizny z pozwanym było podyktowane chęcią uniknięcia skierowania do tego składnika majątku egzekucji.

Przyjąć zatem należy, iż pozwany miał także świadomość tego, że skarżona przez powódkę czynność w postaci umowy darowizny z dnia 30 kwietnia 2010 r. zmierza do pokrzywdzenia wierzycieli i okoliczność ta jest dla Sądu Okręgowego bezsporna, mimo nawet tego, że powódka nie miała obowiązku jej wykazywania i przedstawiania żadnych dowodów na tę okoliczność. Pozwany mieszkał z matką, wiedział o roszczeniach kierowanych przeciwko O. W. (2) przez powódkę D. B., córkę Z. B., a zatem musiał wiedzieć, że dokonanie skarżonej czynności zmierza do pokrzywdzenia wierzyciela.

Jednocześnie zauważyć należy, iż skarżona czynność prawna w postaci umowy darowizny, jest czynnością przysparzającą osobie trzeciej korzyść bezpłatnie. Zgodnie z brzmieniem artykułu 528 k.c., by móc powołać się na instytucję skargi pauliańskiej należy spełnić dwa warunki, a mianowicie czynność musi być dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli i osoba trzecia musi uzyskać korzyść bezpłatnie. Przesłanki te wskazują na panującą w systemie prawa cywilnego ogólną zasadę, że nieodpłatne nabycia (w tym wypadku przez osobę trzecią) są słabiej chronione niż nabycie odpłatne.

W sytuacji gdy osoba trzecia uzyskała korzyść bezpłatnie, bądź to bezpośrednio od dłużnika, bądź też od osoby na rzecz której dłużnik rozporządził korzyścią, złagodzenie przesłanek uzasadniających wniesienie skargi pauliańskiej polega na tym, iż wierzyciel jest zwolniony od obowiązku wykazywania złej wiary, o której mowa w art.527 § 1 k.c, czyli tego, że osoba trzecia wiedziała, względnie przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela (tzn. okoliczności, która według art.527 § 1 k.c. jest istotna dla uznania czynności dłużnika za bezskuteczną).

Skoro w przedmiotowej sprawie skarżoną czynnością była umowa darowizny, wierzyciel nie musiał wykazywać złej wiary pozwanego O. W. (4), wobec tego, iż uzyskał on przysporzenie majątkowe nieodpłatnie.

Stąd też uznać należy, iż w przedmiotowej sprawie jedyna przesłanka, którą po uwzględnieniu domniemań (dotyczących nieodpłatności czynności i stosunku pokrewieństwa z osobą trzecią) należało wykazać, było zdziałanie czynności z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela i przesłanka została przez stronę powodową wykazana.

W okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy niewątpliwe jest, że sytuacja materialna dłużnika O. W. (2) w dacie dokonywania skarżonej czynności na rzecz pozwanego, była taka, że dłużniczka była niewypłacalna i chciała wyzbyć się jedyne go majątku spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu po to, by żaden z jej wierzycieli nie mógł się z niego zaspokoić.

Kierując się zatem powyższymi rozważaniami, Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo w znacznej części i uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki D. B. umowę darowizny spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego ustanowionego położonego przy ulicy (...) w S. dla którego Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie prowadzi księgę wieczystą numer (...), dokonanej w dniu 30 kwietnia 2010 r. przez O. W. (2) na rzecz pozwanego O. W. (1) aktem notarialnym sporządzonym przez asesora notarialnego B. P. w Kancelarii Notarialnej w S., Rep. A numer (...), w celu zaspokojenia następujących wierzytelności wymienionych w sentencji wyroku

Uznał natomiast, że powódka nie wykazała w toku niniejszego procesu, iż wierzytelność zasądzona od O. W. (2) na jej rzecz nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie w dniu 20 października 2010 r. w sprawie o sygn. akt III Nc 6344/10 w kwotę 5.400 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 grudnia 2009 r. oraz kwotą 63 zł tytułem kosztów postępowania faktycznie należy się jej także od dłużnika. Dłużnik bowiem skutecznie złożył sprzeciw od tego orzeczenia, jednak sprawę tą początkowo połączoną do wspólnego prowadzenia ze sprawą I C 1042/10, następnie rozłączono i przekazano do prowadzenia Sądowi Rejonowemu Szczecin-Centrum w Szczecinie jako właściwemu do jej rozpoznania. Powódka nie złożyła orzeczenia wydanego przez ww. Sąd w tej sprawie, nie zaoferowała też żadnych innych dowodów umożliwiających poczynienie w tej sprawie jakichkolwiek ustaleń odnośnie zobowiązania dłużnika O. W. (2) do zapłaty na jej rzecz ww. wierzytelności. Stąd w zakresie tej wierzytelności powództwo podlegało oddaleniu. Podobno jak i w zakresie kwot które nie wynikają z ww. orzeczeń sądowych.

Ustalenia faktyczne w niniejszej sprawie, poczynił Sąd Okręgowy głównie w oparciu o zgromadzone w aktach sprawy dokumenty w postaci orzeczeń sądowych, odpisu z księgi wieczystej. Wiarygodności i mocy dowodowej powyższych dowodów z dokumentów żadna ze stron niniejszego postępowania nie kwestionowała, nie wzbudziły one także żadnych wątpliwości ze strony Sądu. Jednocześnie podstawą rekonstrukcji ustaleń faktycznych częściowo stały się zeznania świadków O. W. (2), C. W. (2) oraz pozwanego O. W. (4) w takim zakresie, w jakim korespondowały z pozostałym zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym. Sąd nie uznał powyższych zeznań za wiarygodne w tej części, w jakiej wskazywali oni na fikcyjność zawartych z Z. B. umów pożyczek, wobec jednak stwierdzenia wierzytelności prawomocnymi orzeczeniami Sądów, okoliczność ta nie miała znaczenia w niniejszej sprawie. Sąd nie uznał także za wiarygodne zeznań ww. osób w tym zakresie, w jakim twierdziły one, że zawierając skarżoną umowę darowizny nie wiedziały o roszczeniach powódki, przeczą bowiem temu ustalenia faktyczne poczynione w sprawie, z których wynika, że dłużnik w dacie dokonywania skarżonej czynności był już niewypłacalny.

Powódka w nieznacznym zakresie przegrała sprawę. Nie było zatem podstaw do obciążania jej kosztami procesu należnymi pozwanemu. W przedmiotowej sprawie pozwany zwolniony był w całości od kosztów sądowych, zwolniony też został od ich poniesienia w orzeczeniu kończącym sprawę.

Apelacje od tego wyroku złożył pozwany zarzucając:

-obrazę prawa materialnego tj. art. 527 k.c, poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, iż zawarcie umowy z dnia 30 kwietnia 2010 r., pomiędzy pozwanym, a dłużnikiem O. W. (2) wypełniało przesłanki skargi pauliańskiej;

-obrazę prawa materialnego tj. art. 529 k.c, przyjmując, iż w chwili dokonania darowizny dłużniczka była osobą niewypłacalną i stała się nią wskutek dokonania darowizny;

-obrazę prawa procesowego, a to art. 233 § 1 k.p.c, poprzez przekroczenie przez Sąd I instancji granic swobodnej oceny dowodów i niezasadne ustalenie, iż zebrany materiał dowodowy dawał dostateczną podstawę do uznania za trafne roszczeń sformułowanych przez powódkę w ich przeważającej części - ustalając błędnie, iż w wyniku zawarcia umowy z dnia 30 kwietnia 2010 r., doszło do pokrzywdzenia wierzyciela, a w wyniku tej czynności dłużniczka stała się osobą niewypłacalną, podczas gdy prawidłowa ocena zgromadzonego materiału dowodowego nie prowadzi do takich wniosków.

Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt I poprzez oddalenie powództwa w całości i o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego kosztów postępowania odwoławczego w tym kosztów zastępstwa adwokackiego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego okazała się niezasadna.

Sąd Apelacyjny w całej rozciągłości podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną zaprezentowane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku czyniąc je integralną częścią swojego uzasadnienia. Wbrew zarzutom skarżącego Sąd I instancji nie dopuścił się uchybień przy ustalaniu stanu faktycznego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia, jak również nie naruszył przepisów prawa materialnego znajdujących zastosowanie w sprawie a szczególnie nie doszło do naruszenia art. 527 i 529 k.c. . Sąd Okręgowy szeroko i trefnie omówił zastosowane przepisy i Sąd Apelacyjny nie widzi potrzeby powtarzania tych rozważań, w pełni je akceptując.

Przedmiotem ochrony w niniejszym postępowaniu są wierzytelności stwierdzone prawomocnymi orzeczeniami sądowymi wymienionymi w sentencji wyroku, które dotyczą spłaty pożyczek udzielonych przez spadkodawczynię powódki Z. B. O. W. (2) przed dniem darowizny uczynionej pozwanemu w dniu 30 kwietnia 2010 r

W dacie zawarcia w/w umowy darowizny O. W. (2) była dłużnikiem powódki ,będącej następcą prawnym-spadkobiercą Z. B., co zostało stwierdzone późniejszymi prawomocnymi orzeczeniami sądowymi.

Chybiony okazał się zarzut braku spełnienia przesłanek skargi pauliańskiej. Pierwszy z nich dotyczył przesłanki pokrzywdzenia wierzyciela. Strona pozwana akcentując fakt, iż nie doszło jej zdaniem, do pokrzywdzenia wierzyciela, pomija fakt, iż na skutek przedmiotowej umowy darowizny O. W. (2) wyzbyła się jedyne wartościowego składnika majątkowego, co oznacza, że powódka została pokrzywdzona w wyniku zaskarżonej czynności. Pozwany nie twierdził nawet, że powódka mogłaby uzyskać zaspokojenie z innych składników majątku dłużniczki.

Nie budzi zastrzeżeń również przyjęcie, że dłużniczka O. W. (2) działała ze świadomością pokrzywdzenia powódki jako wierzyciela. Sąd Okręgowy z powołaniem się na ustalone okoliczności faktyczności trafnie doszedł do wniosku, że dłużniczka O. W. (2) miała świadomość ciężącego na niej długu albowiem powódka już pismem z dnia 12 marca 2010 r. wezwała dłużniczkę do zapłaty kwoty 2.450 zł tytułu pożyczki udzielonej w dniu 1 lipca 2002 r. W odpowiedzi na to pismo O. W. (2) pismem z dnia 30 marca 2010 r., a więc 10 dni przed zawarciem przedmiotowej umowy darowizny, wskazała, że nie posiada żadnych zobowiązań finansowych wobec Z. B.. Tak, więc najpóźniej w dniu sporządzania

tego pisma O. W. (2) wiedziała, że powódka jest następcą prawnym - spadkobiercą Z. B. i domaga się spłaty jednej z pożyczek. Dla sprawy istotne jest również to, że prawomocnymi orzeczeniami, wymienionymi w sentencji wyroku sądy uznały, że O. W. (2) jest zobowiązana do zapłaty na rzecz powódki wymienionych w tych orzeczeniach kwot. Sąd jest w niniejszej sprawie związany tymi orzeczeniami na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. Wprawdzie orzeczenia te zostały wydane później, po dniu 10 kwietnia 2010 r., jednak potwierdzają one fakt istnienia po stronie O. W. (2) długu i potwierdzają wiarygodność twierdzeń powódki co do istnienia po jej stronie wierzytelności z tytułu pożyczek udzielonych przez Z. B. O. W. (2). Skoro, zaś O. W. (2) była dłużniczką z tytułu w/w umów pożyczek, to już w dniu 30 marca 2010 r. miała świadomość, że powódka może domagać się ich zwrotu.

Pozwana nie obaliła również domniemania wynikającego z art. 529 k.c., który przewiduje, że jeżeli w chwili darowizny dłużnik był niewypłacalny, domniemywa się, iż działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. To samo dotyczy wypadku, gdy dłużnik stał się niewypłacalny wskutek dokonania darowizny. O. W. (2) spełnia przesłankę, o jakiej mowa, w tym przepisie. W dniu 10 kwietnia 2010 r. na skutek dokonania darowizny spółdzielczego prawa do lokalu stała się niewypłacalna albowiem prawo to było jedynym wartościowym prawem jakie posiadała.

Świadomość niekorzystnego stanu majątku dłużniczki i wysokości zadłużeń jest wystarczająca do ustalenia, że dłużnik swoją świadomością oraz zamiarem obejmował uniemożliwienie przeprowadzenia egzekucji przez wierzyciela, a zatem jego pokrzywdzenie w rozumieniu art. 527 § 2 k.c.

Kwestionowana pozwem czynność prawna darowizny należy do umów pod tytułem darmym, co oznacza, że czynność ta. mogła zostać uznana za bezskuteczną wobec powódki niezależnie od tego czy pozwany wiedział lub mógł się dowiedzieć o świadomości działania dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli, a także od tego, czy pozwany wiedział o zamiarze pokrzywdzenia powódki w zakresie przysługujących jej wierzytelności, a to z uwagi na treść art. 528 i 530 k.c.

Wprowadzone na mocy art. 527 § 3 k.c. domniemanie prawne oznacza, że ustawodawca nakazuje przyjąć, bez konieczności dowodzenia tego przez wierzyciela, że osoba trzecia pozostająca w bliskim stosunku z dłużnikiem wiedziała o istnieniu długu oraz konsekwencjach dokonywanej czynności dla możliwości zaspokojenia się przez wierzyciela. Zaskarżenie czynności dokonanej wobec osób bliskich, powoduje odwrócenie ciężaru dowodowego. Wierzyciel w tym wypadku obowiązany jest tylko do wykazania stosunku bliskości, a rzeczą osoby trzeciej jest wykazanie w drodze przeciwdowodu, że nie miała wiedzy o działaniu dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Pozwany jest synem O. W. (2) i nie podjął żadnej inicjatywy dowodowej w tym zakresie.

Wobec braku obalenia domniemań wynikających z art. 527 § 2 i 3, 529 k.c. bez doniosłości prawnej pozostaje okoliczność, że w chwili dokonywania umowy darowizny O. W. (2) mieszkała w Niemczech, gdzie podjęła pracę. Nie oznacza to, że dokonując darowizny nie działała ze świadomością pokrzywdzenia powódki.

Z przedstawionych względów apelację pozwanego należało uznać za pozbawioną uzasadnionych podstaw i na podstawie art. 385 k.p.c. ją oddalić.

Małgorzata Gawinek Iwona Wiszniewska Edyta Buczkowska Żuk